

بررسی اثربخشی استراتژی داستان گوئی بر توسعه مهارت های صحبت کردن به زبان فارسی در دانش آموزان ابتدایی

اشرف سلمانی بفروئی

کارشناسی علوم تربیتی (گرایش مدیریت و برنامه ریزی درسی)، دانشگاه یزد

چکیده

داستان گوئی، عبارت است از هنر یا حرفه نقل داستان به صورت شعر یا نثر که شخص قصه گو آن را در برابر شنونده زنده اجرا می کند. قصه ها و افسانه ها علاوه بر قصد سرگرمی، اهداف و ویژگیهایی را دنبال می کنند که آموزش و یادگیری از طریق قصه و قصه گوئی یکی از این اهداف است. قصه گوئی در نظام آموزشی می تواند با اشکال مختلف درسی بیامیزد، به شرطی که روی برنامه ها به خوبی فکر شده باشد و ارتباط بین بخشهای آن منسجم باشد. تدریس داستان گونه موجب آن می شود که دانش آموز تجزیه و تحلیل بهتری داشته باشد، روابط علت و معلولی را کشف کند، استدلال ها را دریابد و در نتیجه اعتماد به نفس بیشتری پیدا کند و یادگیری ارتقا یابد. پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی استراتژی داستان گوئی بر توسعه مهارت های صحبت کردن به زبان فارسی در دانش آموزان ابتدایی و به روش توصیفی و از نوع تحلیل محتوا انجام شده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که تدریس به شکل قصه از جدی ترین و بنیادی ترین روشهای انتقال مفاهیم به دنیای دانش آموزان بوده و قصه گوئی یکی از بهترین راههای ارتباط نزدیک و تعامل سازنده بین معلم و دانش آموز است و استفاده از این شیوه در آموزش به ماندگاری بهتر و ارتقای کیفیت یادگیری و رشد مهارت های زبانی و صحبت کردن دانش آموزان منجر می شود.

واژه های کلیدی: دانش آموزان ابتدایی، داستان گوئی، مهارت صحبت کردن، رشد کلامی

مقدمه

کودکی اولین و مهمترین دوره زندگی آدمی است. در این دوره کودک برای نخستین بار با طبیعت رابطه برقرار می کند، روابط اجتماعی خود را بنا می نهد و به مفهومی از خود دست می یابد. دوران کودکی را دوران سرنوشت ساز و مثبت محسوب می کنند، از آنجا که در این دوره ساختار شخصیتی و رفتاری انسان بنیان گذاشته می شود. آموزش در دوران اولیه کودکی مورد توجه و علاقه طیف وسیعی از صاحب نظران تعلیم و تربیت، جامعه شناسان، روانشناسان، فلاسفه، فیزیولوژیست ها و سرانجام بسیاری از دست اندر کاران حرفه های گوناگون بوده است. [۱]

از مهم ترین زمینه های یادگیری در آموزش کودکان می توان به زبان آموزی اشاره کرد. هرچند خواندن بیشترین توجه را در یادگیری های رسمی به خود معطوف می دارد، اما دیگر جنبه های زبان آموزی از قبیل صحبت کردن و گوش دادن نیز به همان اندازه حائز اهمیت بوده و زمینه ساز پایه های خواندن دانش آموزان می باشند. رشد زبان و مهارت های کلامی در کودکان با یکدیگر متفاوت بوده و برخی آنها زودتر از برخی دیگر حرف زدن را یاد می گیرند. [۲]

زبان نقش مهمی را در رشد و نحوه تکامل کودک ایفا می کند و به او کمک می کند به خوبی به برقراری ارتباط با اعضای خانواده خود بپردازد، در مدرسه به یادگیری مطالب بپردازد، با دوستان خود ارتباط اجتماعی برقرار کند، با دیگران رابطه برقرار کند و کارهای ساده خود از قبیل صحبت کردن با تلفن و خرید از فروشگاه را انجام دهد. با توجه به اهمیتی که زبان دارد کودک به سادگی آن را یاد نمی گیرد. محیط اطراف کودک و افرادی که با او ارتباط دارد تأثیر زیادی را بر نحوه پیشرفت مهارت های زبانی کودک دارند.

زبان وسیله ای برای بیان تعداد نامحدود و نامعینی از معانی است که از طریق نظامی (سیستمی) محدود صورت می گیرد، و نیز راهی برای ابراز خواسته ها و نیازها، تبادل اطلاعات و بیان احساسات و درک دیگران است. از مهم ترین و مشخص ترین کارکردهای زبان، تبادل افکار و برقراری ارتباط با دیگران است. [۳]

از آنجا که حساس ترین دوره رشد زبان، دوران کودکی محسوب می شود، تأثیر فعالیت های آموزشی در دوران ابتدایی بیش از هر متغیر دیگری بر رشد مهارت های زبانی کودکان می باشد. لازمه درست اندیشیدن، آموختن زبان است. درست گوش دادن برای خوب خواندن و خوب صحبت کردن ضروریست و خوب خواندن لازمه خوب نوشتن می باشد. پیشرفت در هر کدام از این ارکان چهارگانه مهارت های زبانی نیازمند توجه و اهتمام به فعالیت ها و برنامه های زبان آموزی است. [۴]

در میان روش های تدریس که فعالسازی و درگیر کردن فراگیران در آنها یکی از اصول کار است، قصه گویی نقش و جایگاهی ویژه را دارد. [۵] این روش دارای انعطاف پذیری مناسب بوده و در واقع این روش می تواند برای گروه های مختلف افراد با خصوصیات مختلف و متفاوت به کار گرفته شود.

در همه قرون گذشته قصه وسیله ای برای رفع نیاز های کودکان و نوجوانان و حتی بزرگسالان بوده است. قصه و قصه گویی از مهم ترین ابزارهایی است که می تواند تخیلات کودک را پرورش دهد و او را با دنیای اطراف و محیط زندگی اش آشنا کند از این رو از قصه به عنوان پلی بین کودک و جهان اطرافش یاد می شود. رویدادهایی که در قصه اتفاق می افتد دارای یک نظام خاصی است که امید به آینده را در زندگی انسان به تصویر می کشد. برای اینکه داستان توجه کودک را جلب کند بهتر است سرگرم کننده باشد و کنجکاوی او را برانگیزاند و به او کمک کند تا توانایی های ذهنی اش را افزایش دهد. با خواندن قصه

و بازگویی آن نیروی تکلم و بیان کودک رشد پیدا می کند و بر دایره لغاتش افزوده می شود. قصه گویی یک بعد مهم در بهبود عملکرد شناختی کودک محسوب می شود، به طوریکه موجب تحول زبان، بهبود دقت شنیداری و تمرین تصویرسازی می شود. قصه یا داستان وجوه مختلف دارد؛ یکی از وجوه آن جنبه آموزشی آن است به وسیله قصه می توان کودکان را به کشف توانایی های خود برای برخورداری از ارتباطات واقعی و شناخت افکار و احساسات خود یاری رسانده و آنها را در حل و فصل بین فردی به صورت آرام از طریق گفتگو هدایت کرد. بنابراین قصه می تواند از نظر تربیت اجتماعی و عاطفی موثر باشد و بسیاری از مقررات و هنجارهای اجتماعی را به کودک منتقل نماید. [۶]

سنت قصه گویی به اندازه عمر انسان قدمت دارد و قصه گویی یکی از ابزارهای مهم اصلاح رفتار است. بندورا (۱۹۹۲) معتقد است کودکان با قصه؛ کارایی و سازگاری بیشتری پیدا می کنند. به این ترتیب قصه گویی ابزاری مفید و موثر به منظور اصلاح رفتار و سازگاری و کنترل هیجان های کودکان محسوب می شود.

قصه ها بصورت غیر مستقیم باعث رشد و سواد آموزی عاطفی و درک اجتماعی بهتر می شوند. داستان ها با ترسیم تصویر در ذهن شنونده باعث ایجاد تفکر دیداری برای رشد خلاقیت می شوند. با شنیدن قصه ذهن بصورت فعال درگیر می شود و کنجکاوی فرد را به انگیزه های برای یادگیری تبدیل می کند و در نهایت مطالب آموخته شده با این روش قصه گویی کمتر دچار فراموشی می شوند. [۷]

پیشینه تحقیق

در این گفتار به اختصار به بیان مطالعات و تحقیق هایی که در این زمینه انجام گرفته است، می پردازیم:

مفیدی و سبزه (۱۳۸۸) در پژوهشی با هدف بررسی تأثیر فعالیت های زبان آموزی دوره پیش دبستان بر رشد زبان گفتاری دانش آموزان پایه ی اول دوره ی ابتدایی نشان دادند که رشد زبان گفتاری که شامل مهارت های واژگانی و مهارت های دستوری است، در دانش آموزان پایه ی اول ابتدایی که دوره ی پیش دبستانی را گذرانده اند بیشتر از دانش آموزان هم پایه ی خود که این دوره را نگذرانده اند می باشد و این تفاوت به لحاظ آماری معنادار است. به علاوه، در این پژوهش از لحاظ رشد زبان گفتاری تفاوت معنی داری بین دختران و پسران مشاهده نشد.

جان نثار (۱۳۹۷) در مقاله ای تحت عنوان نقش قصه و بازی در رشد، خلاقیت و هویت یابی کودکان پیش دبستانی به این نتیجه رسید که اساسی ترین زمان برای شکل گیری هویت انسان دوران کودکی و به خصوص زمان پیش از دبستان است پس لازم است با تربیت صحیح و آموزه های مناسب و فراهم کردن محیطی غنی به شکل گیری شخصیت کودک کمک نمود. کودکان به شنیدن قصه علاقه ی بسیاری نشان می دهند، آنها با شور و شوق به قصه گوش می دهند و با دقت به نکات ریز آن توجه دارند و به صورت غیر مستقیم تأثیر می پذیرند. کودک با ذهن و فکر وسیع خود روابط مختلف اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی را از لابه لای داستان پیدا می کند و با بینش دقیق داستان را استدلال کرده و به تدریج وارد رفتارش می کند. پس قصه به عنوان الگو نقش مهمی را در تشکیل شخصیت او ایفا می کند و بنابراین در انتخاب قصه ها باید دقت کرد که از یک طرف جذاب و مناسب باشند و از طرفی پیام های مفیدی را برای کودک در بر داشته باشند.

پودات (۱۳۹۸) در مقاله ای تحت عنوان « تاثیر قصه گویی بر پرورش مهارت، هوش و فعالیت های اجتماعی دانش آموزان » به این نتیجه رسید که قصه گویی یک شیوه تدریس مهم بخصوص در سنین پایین می باشد. این شیوه آموزش می تواند توسط والدین و معلمان برای کودکان اجرا شود که ثمره اصلی آن رشد خلاقیت و پرورش ذهنی مخاطب می باشد. امروزه با توجه به نیاز روزافزون به خلاقیت و ایده های نو برای بقا در عرصه تجارت و بهبود کیفی جامعه اجتماعی، قصه گویی باید با جدیت بیشتری انجام شود. از طرف دیگر این موضوع در مناطق محروم اهمیت بیشتری می یابد چراکه با نبود و یا کمبود امکانات فرصت ها آموزشی و قدرت آموزشی کمتر شده و مهمترین راه مقابله و ایجاد بستر مناسب برای خلاقیت را می توان قصه گویی معرفی کرد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی استراتژی داستان گویی بر توسعه مهارت های صحبت کردن به زبان فارسی در دانش آموزان ابتدایی به شیوه توصیفی و از نوع تحلیل محتوا انجام شده است و با توجه به روش پژوهش، جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اسناد، مدارک و منابع مرتبط با موضوع مورد بررسی می باشد.

یافته های تحقیق

زبان نظامی ست از مجموعه ای از نشانه های صوتی یا اختیاری که به تمام مردم وابسته به فرهنگ یا کسان دیگری که آن نظام فرهنگی را آموخته اند امکان می دهد تا باهم در ارتباط و کنش متقابل باشند. ساخت درونی زبان شامل ساخت آوایی، ساخت صرفی و ساخت نحوی است: [۱]

ساخت آوایی:

کوچکترین عناصری که هنگام گفت وگو یا نوشتن تولید می شود به ترتیب «آوا» و «حرف» نام دارد. به این دو عنصر زبانشناسان «واج» می گویند. همه زبان ها تعداد محدودی واج دارند که به دو دسته ی همخوان (صامت) و (مصوت) تقسیم می شوند.

ساخت صرفی:

«واژه» که محصول نهایی ساخت صرفی زبان است از ترکیب تک واژه های زبان و قواعد صرفی ساخته می شود. هر زبان از تعدادی محدود تک واژه دستوری تشکیل می شود. مثل کتابها (کتاب+ها)

ساخت نحوی:

قواعد ترکیب واژه ها و چگونگی تشکیل گروه های نحوی و جمله های زبان در ساخت نحوی زبان متجلی است. حاصل

نهایی اجرای قواعد نحوی، جمله های زبان در اقسام گوناگون خبری، پرسشی، امری و غیره است.

رشد زبان برای کودکان سنین پیش دبستانی امری حیاتی است، زیرا در واقع پایه و مبنایی برای تمام یادگیری های بعدی آنان فراهم می آورد. کودکان به همان شکلی که یاد می گیرند کارهای مختلف را انجام بدهند، نحوه برقراری ارتباط با دیگران و استفاده از مهارت زبانی را نیز یاد خواهند گرفت. کیفیت و کمیت تجربه زبانی آنها به سرعت پیشرفت کودکان و مهارت های زبانی آنها و توانایی صحبت کردن شان تاثیر می گذارد. کودک برای اینکه بتواند صحبت کند باید دانش و مهارت بالایی داشته باشد که این فرایند شامل چهار بخش مهم است که عبارتند از برقراری ارتباط، واژگان و قواعد دستور زبان تکلم.

یک نوزاد سالم و معمولی در سال های اولیه زندگی خود اصول و قواعد صحبت کردن را یاد می گیرد. کودکان در چند ماه اول متوجه می شوند که برقراری ارتباط برای آنها لذت بخش است و هنگامی که به برقراری ارتباط می پردازند تمام توجه خود را به فرد مقابل شان که یک بزرگسال یا کودک است می دهند. آنها مهارت برقراری ارتباط را از همان ۶ هفته اول زندگی که اولین لبخند خود را به روی دیگران می پاشند نشان می دهند. هنگامی که والدین به کودک نگاه می کنند و با او صحبت می کنند، معمولاً او نیز به آنها نگاه می کند و لبخند می زند و بعدها که با یکدیگر صحبت می کنند با دقت به فردی که با او حرف می زند نگاه می کند و نحوه صحبت کردن، نگاه کردن و گوش دادن و تماس چشمی را یاد می گیرد. کودکان معمولاً در سن هفت یا هشت ماهگی مهارت به نوبت حرف زدن یا انجام دادن کار را یاد می گیرند. هنگامی که والدین با کودک خود صحبت می کنند او سکوت می کند و با دقت به آنها و صحبت کردن شان نگاه می کند. سپس نوبت به او می رسد و با صداهایی که از خود در می آورد به آنها پاسخ خواهد داد. ما به اشکال مختلف با هم ارتباط برقرار می کنیم و از حالات صورت و تن صدا و حالات بدن برای بیان کردن منظور خود استفاده می نماییم. کودکان نیز یاد می گیرند که چگونه به تفسیر حالت بدن و نحوه صحبت کردن دیگران بپردازند و در این زمینه توانمند شوند. اکثر کودکان قبل از استفاده از کلمات از حالات بدن برای برقراری ارتباط استفاده می کنند. آنها به جای گفتن کلمات، نگاه کن یا آن چیست^۱ از اشاره استفاده می کنند و دست خود را به معنای خداحافظی تکان می دهند و دست های خود را به سمت شما بالا می آورد و می گویند که 'من را بغل کن'. این کارها طبیعی است و کودک قبل از صحبت کردن از این حالات استفاده می کند. کودکان با استفاده از حالت بدن یاد می گیرند که می توانند بر روی رفتارهای افراد اطراف خود تاثیر بگذارند. این مهارت های غیر کلامی، لبخند زدن، تماس چشمی، به نوبت عمل کردن، حالات صورت، تن صدا و حالت بدن از ویژگی های بسیار مهم ارتباط هستند که کودک در مسیر یادگیری نحوه صحبت کردن از آنها استفاده می کند. آنها به منظور حضور در یک رابطه اجتماعی دو طرف به برقراری ارتباط با دیگران می پردازند و برای این منظور همواره در حال الگو برداری هستند.

توسعه دایره واژگان مرحله بعدی برای یادگیری زبان و ارتباط بهتر با دیگران است. کودکان کلماتی که از پدر و مادر یا سایرین می شنود را یاد می گیرند زیرا این کلمات به اشیا یا کارهای یا مواردی دلالت دارند که آنها می بینند، می شنوند و انجام می دهند. در طول روز پدر و مادر در هنگام بغل کردن کودک خود، غذا دادن به او، حمام کردن او، عوض کردن پوشک، بیرون بردن کودک یا رانندگی کردن با فرزند خود صحبت می کند و کودک می تواند همان کلماتی را بشنود که هر روز پدر و مادرش استفاده می کنند و به تدریج معنای آنها را یاد می گیرد. در ابتدا ۵۰ تا ۱۰۰ کلمه به کودکان یاد می گیرند در تمامی فرهنگ ها از لحاظ معنا شبیه هم هستند زیرا این کلمات در زندگی روزمره و برای انجام امور روزمره مورد استفاده قرار می گیرد. بین سنین ۱۲ تا ۱۸ ماهگی کودکان شروع به صحبت کردن خواهد کرد و آنها یاد می گیرند کلماتی را بیان کنند که شنیده اند و از آنها

برای برقراری ارتباط با دیگران استفاده کرد. برای آن که کودک بتواند به برقراری ارتباط با دیگران بپردازد باید:

- خوب گوش بدهند تا بتواند به این الگوهای صدای کلمات با هم تمایز قائل شود و به عبارتی تفاوت بین کلمات مشابه مانند کتاب و کباب و مواردی از این قبیل را یاد بگیرد.
- به موقعیت مختلف توجه کند تا بتواند صداهای کلمات را به معانی آنها ارتباط دهد.
- از الگوهای صداهای کلمات استفاده کند تا دیگران بتوانند منظور او را متوجه شوند.

برای اینکه کودک بتواند با سرعت متناسب صحبت کند باید قدرت شنوایی خوبی داشته باشد و بتواند در طول روز و در ارتباط با دیگران کلمات را با معانی آنها مرتبط کند و توانایی او برای صحبت کردن معمولی باشد.

کودکان در موقعیتهایی که برای یادگیری زبان دارند بسیار فعال هستند. کودکان معمولاً در سن یک سالگی می‌تواند به خوبی به محرک‌ها واکنش نشان بدهند به عنوان مثال هنگامی که کودک و پرستارش به یک شی یا یک فعالیت توجه می‌کنند هر دوی آنها در حال تماشای یک اسباب بازی یا یک ماشین در حال حرکت هستند. هنگامی که پرستار متوجه می‌شود که کودک نیز به همان اسباب بازی یا همان ماشین در حال حرکت نگاه می‌کند او را بغل می‌کند و به آن اشاره می‌کند و درباره آن شروع به حرف زدن خواهد کرد. هرچه کودک بیشتر به محرک‌ها واکنش نشان بدهد و تجربه بیشتری در این زمینه به دست بیاورد سریع تر می‌تواند معنای کلمات را یاد بگیرد. بزرگسالان می‌توانند با جلب توجه کودک به یک شیء یا یک فعالیت به کودک برای کسب تجربیات بیشتر کمک کنند. تحقیقات نشان داده است که اکثر پدر و مادرها با کودکان خود در چنین شرایطی صحبت می‌کنند تا کودک بتواند آنچه که درباره اش صحبت می‌شود را ببیند و سریع تر شروع به حرف زدن نماید. هر چه بیشتر به این شیوه با کودک صحبت شود تلاش او برای یادگیری کلمات بیشتر افزایش خواهد یافت و تعدادی از پدر و مادرها این کارها را به طور طبیعی انجام می‌دهند و در هنگام انجام فعالیت‌های معمولی روزمره با کودک خود صحبت می‌کنند اما برخی از آنها کمتر حرف می‌زنند و کودک شانس کمتری در این زمینه دارد که این تفاوت‌ها باعث می‌شود کودک مهارت‌های یکسانی از لحاظ دایره لغات یا صحبت کردن نداشته باشد.

یادگیری کلمات در دوران کودکی شروع می‌شود و در طول زندگی در آن پیدا می‌کند. هر کلمه جدیدی که کودک یاد می‌گیرد بعدها مورد استفاده قرار می‌دهد تا منظور خود را برای دیگران قابل درک نماید. همه ما برای اشیای مختلف کلمات متعددی را بلد هستیم و می‌دانیم که دایره لغاتی که داریم می‌تواند وسعت دنیای دانش و اطلاعات ما را نشان دهد. در صورتی که یک کودک با سرعت خیلی پایینی در حال یادگیری است یادگیری او درباره جهان اشیا و مردمی که در این جهان زندگی می‌کنند به کندی انجام خواهد شد اما کودکی که سرعت یادگیری خوبی دارد سریع تر کلمات را یاد می‌گیرد. یعنی بین سرعت یادگیری زبان جامعه و سرعت شکوفایی مهارت‌ها و توانایی‌های ذهنی کودک از قبیل به خاطر سپردن امور یا دلیل آوری ارتباط نزدیکی وجود دارد. تاخیر زبان و کلام می‌تواند در هر کودک باعث تاخیر در مهارت شناختی او شود.

معمولاً کودکان در حال رشد اولین کلمات خود را در سنین ۱۱ تا ۱۲ ماهگی بیان می‌کنند و یادگیری ده کلمه اول کودک به مدت سه تا پنج ماه صورت می‌پذیرد و هنگامی که کودک این کلمات را یاد گرفت کلمات جدید را با سرعت بیشتری یاد می‌گیرد. کودکان معمولاً از سن ۱۹ تا ۲۴ ماهگی هر ماه حدود بیست و پنج کلمه را یاد می‌کند و در سن ۵ سالگی کودک به طور متوسط ۲ هزار کلمه بلد است. بهتر است بدانید که یادگیری کلمات در تمام دوران کودکی ادامه پیدا می‌کند و در دوران مدرسه سرعت بیشتری خواهد داشت. طبق برآوردهای انجام شده معمولاً در کودکان از سن ۷-۶ سالگی هر سال حدود ۳۰۰۰

کلمه جدید را یاد می گیرند. سرعت یادگیری کلمات تحت تاثیر یادگیری مهارت خواندن در سن ۷ سالگی افزایش پیدا می کند و کودک در کتاب های مدرسه و در پروژه های کاری خود با کلمات جدید بیشتری مواجه می شود.

پس از آن که کودک توانست به طور متوسط در سن ۱۹ ماهگی ۵۰ کلمه را یاد بگیرد شروع به کنار هم قرار دادن آنها می کند تا بتواند کلمات با معنی بسیار زیادی از قبیل 'سگ بزرگ ماشین بابا، بابا رفت، آب بده، گربه خوابیده' را بسازد. معمولاً اولین واژگان بیشتر از اسم و فعل و صفت ساخته می شود و در کنار هم یک جمله با معنی را می سازند. هنگامی که کودکی در سن ۲۴ تا ۳۰ ماهگی حدود ۳۰۰ کلمه را یاد می گیرد شروع به استفاده از قواعد زبان خواهد کرد که شامل استفاده از جمع و مفرد، زمان گذشته و آینده و مالکیت، جملات سوالی و مواردی از این قبیل است. معمولاً قواعد زبان با یک نظم قابل پیش بینی یاد گرفته می شوند. در این شرایط کودک به تدریج به یادگیری جملات طولانی تر و پیچیده تر می پردازد و همانند بزرگسالان از قواعد زبان پیروی می کند. برخی از پزشکان می گویند کودکانی که دایره واژگان آنها ۳۰۰ کلمه یا کمتر است از لحاظ مهارت ها و توانایی های مربوط به قواعد زبان محدودتر هستند و دامنه واژگان در کنار یادگیری اصول و قواعد دستور زبان برای تولید جملات با معنی ضروری است.

سطوح اساسی و مهمی که در رشد زبان نیاز به توجه دارند:

۱. رشد مهارت های گوش دادن

الف (تمییز و تشخیص صدا

ب (مدت زمان گوش دادن

ج (درک از طریق گوش دادن

۲. رشد واژگان مربوط به :

الف (بدن

ب (خانه

ج (محیط

۳. رشد ابراز فاهی

الف (مکالمه

ب (قصه و داستان گویی

ج (بازی های نمایشی و عروسکی

د (تصویرخوانی

ه (ابراز خود به طریق خلاق

۴. رشد آمادگی خواندن

الف (تمیز شنوایی یا صدا

ب (تمیز بینایی

ج (تمیز دیداری و شنیداری

د (مسیریابی از چپ به راست

۵. رشد آمادگی نوشتن

الف (رشد ماهیچه ای کوچک

ب (هماهنگی چشم و دست

ج (درک حروف

اصول و ویژگی های حاکم بر فعالیت های مهارت زبان آموزی در مقطع ابتدایی

۱. پرورش باید بر آموزش مقدم باشد.

۲. توجه به بهداشت روانی و جسمانی کودک

۳. توجه به تفاوت های فردی

۴. پرورش خلاقیت و قوه ابتکار کودک

۵. پرورش همه جانبه حواس پنجگانه

۶. تربیت شخصیت و رشد همه جانبه کودک

۷. آموزش های مناسب با ویژگی های بدنی، ذهنی و روانی

۸. توجه به زمان برنامه آموزشی

۹. تناسب بین برنامه و مواد آموزشی با نیازهای حال و آینده کودک

۱۰. توجه به ارزش های فرهنگی و اجتماعی جامعه

اصول کلی تعلیم و تربیت

۱. الگوی موضوع محور:

در این الگو برنامه زبان آموزی از پیش برای زبان آموزان مشخص و به عنوان مجموع ای که دارای سازماندهی منطقی است به آنها ارائه می شود. ایراد اساسی این الگو تأکید بیش از حد بر آموزش حجم معینی از محتوای درسی است که درک و فهم مطالب کودک را تحت الشعاع قرار داده و جریان زبان آموزی را یک «جریان مکانیکی» می داند.

۲. الگوی کودک محور

در این الگو نیازها و علایق، توانمندی ها و تجربه های گذشته ی کودک و راهی که باید در آینده طی کند؛ مبنای تصمیم گیری در خصوص عناصر برنامه زبان آموزی، مد نظر قرار می گیرد. اینگونه الگو بیشتر انعطاف پذیری دارد و محتوای زبان آموزی از علایق و تجربیات کودکان تشکیل می شود.

شیوه ها و فنون یاددهی - یادگیری در امر زبان آموزی عبارتند از :

۱. شیوه قصه گوئی
۲. شیوه ایفای نقش
۳. شیوه بحث گروهی
۴. بازی آموزشی
۵. نمایش عروسکی
۶. شعر و سرودخوانی
۷. کتابخوانی

تأثیر روش داستان گوئی بر رشد مهارت های صحبت کردن دانش آموزان

قصه در لغت عرب به مفهوم حدیث، داستان، حکایت تاریخی و واقعی آمده ولیکن در زبان فارسی مترادف با افسانه و داستانهای تخیلی نیز بکار رفته است معمولاً در آثاری که در آنها تأکید بر حوادث خارق العاده بیشتر از تحول و تکوین آدمها و شخصیت ها است؛ قصه می گویند. [۸]

قصه گوئی، عبارت است از هنر یا حرفه نقل داستان به صورت شعر یا نثر که شخص قصه گو آن را در برابر شنونده زنده اجرا می کند. داستانهایی که نقل قول می شوند می تواند به صورت گفت و گو، ترانه، آواز، تصویر و سایر ابزارها همراه باشد.

[۹]

۱. انواع قصه گویی

۱-۱. قصه گویی نقالانه :

نوعی از قصه گویی است که کارش خلق و یا اجرای حکایت های شفاهی شاعرانه است و به نقل حوادث تاریخی یا ستایش نیاکان و رهبران کنونی یک گروه قبیله ای، فرهنگی و یا ملی می پردازد. نقل کننده، معمولاً به هنگام اجرا با یک آلت موسیقی که خودش و یا دیگران می نوازند، همراهی می شود.

۱-۲. قصه گویی قومی :

این نوع از قصه گویی، قابل اجرا در خانه، ضمن کار گروهی، گردهمایی اجتماعی، خیابان و بازارها بوده است. قصه گویی در خانه، یکی از جهانی ترین تجربه های انسانی است.

۱-۳. قصه گویی مذهبی :

قصه هایی است که مقامات و رهبران رسمی یک گروه مذهبی، به جای قوانین برای تشریح و ترویج مذهبشان به کار می برند.

۱-۴. قصه گویی تماشاخانه ای :

آنچه این نوع قصه گویی را متمایز می کند، این است که در ساختمان هایی مانند تماشاخانه های واقعی به اجرا در می آیند. این نوع قصه گویی به دشواری از تأثیر به مفهوم حقیقی آن جداشدنی است.

۱-۵. قصه گویی کتابخانه ای:

در این نوع، کتابداران در ساعات منظم و خاصی در کتابخانه برای کودکان قصه می گویند. تعیین دقیق این مساله که کدام کتابدار کودک، نخست این اندیشه را مطرح کرده، غیرممکن است.

۱-۶. قصه گویی در اردو

یکی از موثرترین مکان ها برای قصه گویی، فضای اردوها است. غیررسمی بودن محیط و نزدیکی به طبیعت، از عواملی است که بر خلاقیت دوجانبه ای که در قصه گویی (میان قصه گو و شنونده) نهفته است، می افزاید و نتایج سودمندی به ارمغان می آورد. [۷]

۲. مهم ترین تأثیرات قصه بر کودکان

مهم ترین تأثیرات قصه گویی بر رشد کودکان عبارتند [۱۰]

۲-۱. تقویت مهارت شنیداری کودک

قصه گویی برای کودکان در وهله اول به کودک صبرکردن برای شنیدن را آموزش می دهد. درواقع، شما با قصه گویی، فرزندتان را به طور غیرمستقیم برای مدت طولانی روی یک موضوع متمرکز می کنید و مهارت شنیداری اش را تقویت می نمایید

۲-۲. تقویت مهارت کلامی کودک

قصه گویی برای کودکان علاوه بر اینکه موجب تمرکز می شود، آن ها را با واژه های جدید و تلفظ و معنی آن ها آشنا می کند. بخش مهمی از شناخت زبان فارسی در ما، مربوط به قصه هایی می شود که در کودکی شنیده ایم

۲-۳. تقویت حس کنجکاوی کودک

داستان ها می توانند حس کنجکاوی را درگیر کنند و آن را برانگیزند. قصه گویی یک روش سرگرم کننده برای یادگیری هم هست. سعی کنید از واژگان و کلمات جدید استفاده کنید. معرفی کلمات جدید در متن داستان به کودکان این امکان را می دهد تا معنی لغات را درک کنند و به مدت طولانی آنها را به خاطر بسپارند.

۲-۴. شناخت فرهنگ و سنن اجتماعی

فردوسی در سرتاسر شاهنامه علاوه بر زنده نگاه داشتن زبان فارسی و انتقال آن به نسل های بعد، ظریف ترین رسوم فرهنگی نیاکانمان را با داستان سرایی به تصویر کشیده است. تأثیر فرهنگی داستان بر کودکان به شکل های مختلف اتفاق می افتد. شما با تعریف یک داستان از کودکی خود، می توانید آداب و سنن خانوادگی را به فرزندتان منتقل کنید و با نقل داستان های ملی او را با فرهنگ اجتماعی آشنا نمایید

۲-۵. آموزش رویارویی با مشکلات

همه ما در طول زندگی با مشکلات زیادی دست و پنجه نرم کرده ایم. از همان کودکی مسائل فراوانی به فراخور سن و قدرت تحمل ما وجود داشته که به سختی با آن ها مواجه شده ایم. یک داستان تأثیرگذار آموزنده می تواند به کودکان در مواجهه با مشکلات و رنج ها کمک شایانی کند. برای کودکان داستانی بگویید که شخصیت اصلی آن در شرایط سختی قرار دارد. داستان را به گونه ای پیش ببرید که کودک درنهایت این پیام را دریافت کند: « دشواری ها و غصه ها بخشی از زندگی هستند »

۲-۶. پرورش خصلت های خوب اخلاقی

کودکان از بدو ورود به دنیا به طور ناخودآگاه در حال الگوبرداری هستند تا بتوانند شخصیتی واحد با خصلت های منحصر به خود شکل دهند. برای او داستانی بگویید که شخصیت اصلی آن باهوش و صادق باشد. در موقعیت های مختلف از خود شجاعت نشان دهد و به بزرگ ترهایش احترام بگذارد. درواقع، هر خصلت خوب و مثبتی را که می خواهید به فرزندتان آموزش دهید، در شخصیت های اصلی داستان بگنجانید

۲-۷. تقویت یادگیری و خلاقیت کودک

قصه گویی برای کودکان، گوش فرادادن و تمرکز کردن را به آنها می آموزد. با تمرکز و گوش کردن، پیام داستان به آنها منتقل می شود. انتقال پیامها به معنی تأثیر داستان بر یادگیری کودک است. ذهن فرزند شما با شنیدن قصه ها آماده یادگیری موارد مختلف در سال های پیش رو خواهد شد. درعین حال، او همزمان با شنیدن داستان، صحنه ها، شخصیت ها و اتفاق های قصه را در ذهن خود به تصویر می کشد. این کار قدرت تخیل و خلاقیت کودکان را تقویت کرده و او وارد دنیای تفکر آزادانه و بدون مانع می شود. دنیایی که ابتکار عمل و خلق ایده های نو را به ارمغان می آورد.

۲-۸. آموزش تعاملات اجتماعی

پرسیدن سؤال های مکرر یکی از تأثیرات مهم قصه گویی برای کودکان است. او دارد پرسشگری و مطالبه گری را یاد می گیرد و می آموزد که چگونه در مکالمات هدفمند، با اعتماد به نفس مشارکت کند.

۲-۹. پرورش افق دید کودک

برای فرزندتان قصه هایی درباره نقاط مختلف جهان بگویید. به وسیله داستان دنیایی غیر از دنیای اطرافش را به او نشان دهید و از این طریق سرزمین ها و فرهنگ های دیگر را به تصویر بکشید. او را به وسیله مهارت قصه گویی خود با انسان های متفاوت در سراسر جهان آشنا کنید.

۲-۱۰. تقویت حافظه کودک

وقتی داستانی را برای کودک تعریف می کنید، در طول روز و در موقعیت های مختلف از او بخواهید برخی قسمت های داستان را برای شما بازگو کند. این کار باعث می شود کودکان با دقت بیشتری به داستان ها گوش کنند و قدرت تمرکزش بالاتر رود. همچنین او تلاش می کند اتفاقات مختلف داستان را به خاطر بسپارد

۳. تأثیرات قصه گویی بر یادگیری مهارت های کلامی

اولین سالهای زندگی با دوره تغییر شکل سریع ساختهای عصبی همراه است در این دوره چون ساختهای عصبی از قدرت

انعطاف پذیری بالایی برخوردار است یادگیریه‌ها به سرعت انجام می‌گیرد و هم پایداری بیشتری نشان می‌دهد، بنابر این می‌توان گفت دوران کودکی دوران طلایی یادگیری هر فرد است. [۱۱]

با خواندن قصه و بازگویی آن نیروی تکلم و بیان کودک رشد پیدا میکند و بر دایره لغات و اطلاعاتش افزوده میشود کودک با خواندن و یا گوش سپردن به قصه بر توجه و دقتش به پیرامون خود می‌افزاید و درباره هر موضوع و پدیده‌ای فکر میکند او از این راه مهارتهایی مثل خوب دیدن خوب شنیدن و پرسیدن و به دنبال پاسخ بودن را به دست می‌آورد. قصه نیروی تخیل کودک را تغذیه میکند این گونه داستانها به مهمترین پرسشهای کودک پاسخ میدهند و عامل مؤثر و مهمی در تربیت اجتماعی آنها هستند. داستانهای واقع گرای نو کودکان را نسبت به شناخت انسان امروزی و رابطه اش با محیط زیست کنجکاو می‌کند کودک به کمک قصه با شیوه برخورد انسان با دشواریهای زندگی خود آشنا میشود و از شخصیت‌های داستان‌ها می‌آموزد چگونه رفتاریهای مشابه را رفع و احساس دیگران را درک کند.

رشد پرورش زبانی، شناختی، اجتماعی و اخلاقی در کودکان به شیوه برداشت آنها از یک قصه انجام می‌پذیرد. قصه‌ها و پیامها ارزشهایی را به مخاطب متصل می‌کنند که کودک در اثر شنیدن تکرار شنیدن و حتی فکر کردن به قصه میتواند این پیامها را جذب کند و ارزشهای خانوادگی، اجتماعی انسانی را بگیرد. غیر مستقیم بودن این پیامها موجب میشود که برای کودک دلنشین تر و جذابتر و دوست داشتنی تر شود. همچنین قصه قدرت تمرکز و دقت کودکان را افزایش میدهد کودکان در اثر شنیدن این توانایی را به دست می‌آورند تا بتوانند شنیدن فعال را تجربه کنند آنها حتی برای این که بتوانند ماجرا را دنبال کنند ضروری است که دقت و تمرکز لازم را برای خوب شنیدن تمرین کنند. قصه‌ها میتوانند به کودکان یاد بدهند که چگونه روی کار تمرکز کنند و با دقت آن کار را پیش ببرند برای منظم شدن و فعال شدن کودکان در امور مهم، قصه گویی یک آموزش جذاب است. [۸]

نتیجه گیری

آنچه در روانشناسی و به ویژه مبحث گویای روانشناسی رشد مورد توجه است، بیشتر همان مهارت گویایی است که اثر آن ارتباط با هموعان است. هر چند مهارت های خواندن و نوشتن نیز در این زمینه مورد نظر قرار می‌گیرد، اما زبان و رشد سریع تکلم کودک دستاورد بسیار با ارزشی است که در سیر کلی رشد او و بویژه رشد اجتماعی نقش اساسی دارد و به تدریج از حالت خود محوری که ویژگی دوران اولیه کودکی است رو به اجتماعی شدن می‌گذارد.

به عقیده روان‌شناسان رشد، قصه تنها یک محرک روانی و شنیداری نیست بلکه کارکردهای فراوانی برای مخاطبان خود دارد. از جمله اینکه آن‌ها از طریق قصه با محیط پیرامون خود آشنا می‌شوند. هر قصه‌ای می‌تواند فضایی را به وجود آورد که کودکان هنگام رویارویی با نمونه‌های واقعی، رفتاری مناسب از خود نشان می‌دهند. قصه به کودکان در درک بهتر ارتباط‌ها کمک می‌کند. با توجه به اینکه قصه گویی یکی از بهترین و مهم‌ترین راه‌های ارتباط نزدیک و تعامل سازنده بین معلم و دانش‌آموز است، لذا استفاده از این شیوه در آموزش به ماندگاری بهتر و ارتقای کیفیت یادگیری منجر می‌شود.

قصه گویی به طور ناخودآگاه، ذهن را درگیر می‌کند چراکه قصه گویی، نوعی آزادی عمل، نشاط، صمیمیت و پرهیز از اجبار در آن دیده میشود. بنابراین در خصوص، شیوه قصه گویی در یادگیری میتواند در گسترش گنجینه لغات، کم کردن فاصله

خواندن و درک مطلب، درک حقایق و تجارب زندگی، آشنایی با ادبیات و فرهنگ اقوام و ملل، افزایش مهارت های کلامی و صحبت کردن، تمرین تصویرسازی، برانگیختن حس کنجکاوی، تقویت شعور اجتماعی، رشد و پرورش نیروی تخیل کودکان، آشنایی با صفات پسندیده و بیزاری از کارهای ناپسند نقش داشته باشد.

منابع

۱. حکمی، شهره؛ نقش و اهمیت زبان آموزی در دوره پیش دبستانی، ۱۳۹۲،
<http://shohrehhakami.blogfa.com/post/2>
۲. باقری، نیوشا؛ عباسی، غفت؛ گرامی پور، مسعود؛ تأثیر فعالیتهای زبان آموزی بر رشد زبان گفتاری کودکان ۶-۵ ساله در مراکز پیش دبستانی خصوصی شهرستان لنگرود، فصلنامه خانواده و پژوهش شماره ۳۱، ۱۳۹۵
۳. مفیدی، فرخنده؛ سبزه، بتول؛ تأثیر فعالیت های زبان آموزی دوره ی پیش دبستانی بر رشد زبان گفتاری دانش آموزان پایه ی اول دوره ی ابتدایی، فصل نامه ی مطالعات برنامه ی درسی، ۳ (۱۰)، ۱۳۸۸، ۱۴۱-۱۱۸
۴. نوروزی، گیسو؛ نوآوری و فعالیتهای خلاق، برنامه زبان آموزی. فصلنامه آموزه، ۱۰ (۲۷)، ۱۳۸۸
۵. فضلی خانی. منوچهر؛ (۱۳۸۲)، راهنمای عملی روش های مشارکتی و فعال در تدریس، تهران: انتشارات آزمون نوین
۶. زاپیس، (۱۳۸۲)، نقش قصه در رشد عاطفی، اجتماعی و شناختی کودک، ترجمه پرنیانی
۷. مهدی مقدم، امیرحسین، نورآبادی، سحر؛ مختاری، لیلا؛ بررسی تاثیرات قصه در کودکان، مجله دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، ۵ (۵۲)، ۱۴۰۱، ۳۹-۲۶
۸. مرادی مخلص، حسین؛ حیدری، ایرج؛ کریمی، بهرامعلی و سورسوری، کلثوم؛ (۱۳۹۴)، تأثیر لالایی و قصه گویی بر یادگیری.
۹. حجازی، بنفشه، (۱۳۸۴)، ادبیات کودک و نوجوان، تهران، روشنگران و مطالعات زنان، چاپ هشتم
۱۰. حیدری، میلاد؛ اهمیت قصه گویی برای کودکان، (۱۳۹۹)، <https://bestkid.ir/>
۱۱. گنجی، حمزه؛ (۱۳۹۲)، روانشناسی نوین. تهران: انتشارات ساوالان